

Heraldica Curiosa

Göran Mörner fortsätter att botanisera i sköldebrevssamlingen

UTSÖKTA VAPENSKISSER

Arte et Marte har tidigare uppmärksammat den fina sköldebrevssamlingen som förvaras på Riddarhuset (se Arte et Marte nr 2/2006 och nr 1/2008). Med de tre sköldebrev som deponerats (se Heraldica Varia) under det senaste halvåret finns det nu drygt 530 sköldebrev i Riddarhusets bankvalv, godkänt av Riksarkivet. Här förvaras också 124 vapenskisser som även de förtjänar att uppmärksammas. I något enstaka fall utgör skissen förstahandskälla för en ätts vapensköld.

En vanlig fråga som intresserade besökare ställer under »turisttimmen« när Riddarhuset har öppet är »vem bestämde hur vapenskölden skulle se ut?«. Det finns olika alternativ. Ätter med utländskt adelskap som naturaliserades behöll i de allra flesta fall den existerande vapenskölden. I vissa fall har monarken haft fingrarna med i spelet (Sergel, Gustafschöld). Men i de flesta fall har säkert den nyadlade själv ritat ett förslag som riksheraldikern sedan har granskat och justerat. Ett tecknat förslag till vapensköld, oftast med, ibland utan blasonering, har framställts och presenterats för majestäten som sedan synat dokumentet och förhoppningsvis godkänt och undertecknat det.

Samlingen av vapenskisser kan delas upp i två grupper. Den ena består av 101 ritningar vilka har en påskrift av monarken som visar att vapenförslaget godkändes. Den andra samlingen består av 23 ritningar som saknar denna bekräftelse. Detta innebär dock inte att det är refuserade förslag utan de bör snarare ses som utkast eller kopior. I båda fallen är oftast proveniensens okänd men skisserna torde i de flesta fall ha inkommit samtidigt med tillhörande sköldebrev eller vid andra tillfällen donerats eller inhandlats av Riddarhuset.

Monarken har uttryckt godkännandet på olika sätt; »approberas«, »bifalles«, »gillas« och »stadfästes«. Den äldsta skissen i samlingarna är från den 24 augusti 1769 för adliga ätten nr 2061 Lagerbring's vapensköld med tillhörande blasonering utförd av riksheraldikern Daniel Tilas med påskriften »*approbatur Adolph Fredrich*«. Även Gustav III har senare, 1772, åter signerat

Vapenskiss för adliga ätten nr 2061 Lagerbring.

samma förslag när Per Bring adlades och adopterades på sin farbroders namn och nummer.

Karl XIV Johans underskrift är den oftast återkommande och återfinns på 47 av dokumenten. Övriga regenter som signerat skisser: Adolf Fredrik 1, Gustav III 10, Gustav IV Adolf 7, Karl XIII 21, Oscar I 12, Karl XV 2 och Oscar II 2 vapenskisser.

De yngsta skisserna i samlingen är de som Oscar II »gillat« 1880 och 1886. Båda är förslag till Oscar Dicksons vapensköld och utförda efter utfärdandet av själva sköldebrevet. Grosshandlaren Dickson adlades den 9 april 1880 och upphöjdes till friherre den 5 juni 1885. De två sköldebrev saknar avbildning av vapenskölden med åtföljande blasonering. I adelsbrevet står i stället »... att föra och bruka det vapen och sköldemärke, som Vi på förslag af honom vilje särskildt i Näder fastställa ...« och i friherrebrevet finns en liknande lydelse »... föra och bruka det vapen och sköldemärke, som Vi uppå förslag af Friherre Dickson vilje särskildt i Näder fastställa.« Dickson fick alltså i båda sina sköldebrev inskrivet att han skulle inkomma med förslag till vapensköld vid senare tillfälle vilket han också gjorde.

Tillsammans med sköldebrev förvaras

Vapenskiss för friherrliga ätten nr 406 Dickson.

de två skisserna som Oscar II senare kom att »gilla«. Vapenskölden för adliga ätten Dickson nr 2340 är vackert utformad av riksheraldikern August Wilhelm Stiernstedt den 1 juni 1880 medan det friherrliga vapnet är utarbetat den 8 mars 1886 av Stiernstedts efterföljare Carl Arvid Klingspor. Oscar Dickson kom att bli den siste som upphöjdes i svenskt friherrligt stånd och introducerades på Riddarhuset 1886 under nr 406.

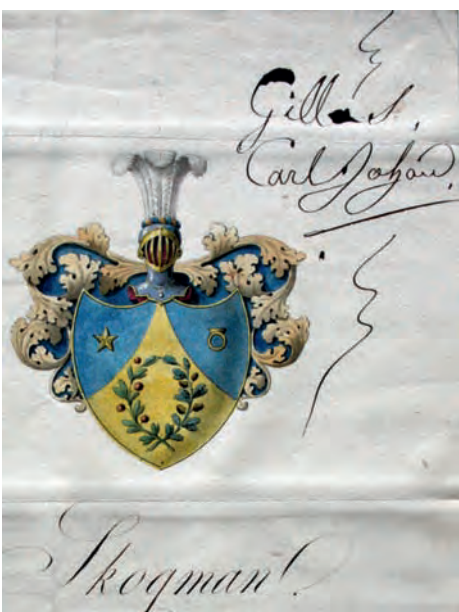
Som exempel på skisser som saknar kunglig underskrift kan nämnas två koncept till vapensköld som återfunnits i sköldebrevet för adliga ätten nr 2302 Skogman. Dessa skisser har förmodligen alltid legat där och bör följaktligen vara utkast som Carl David Skogman övervägt inför sitt upphöjande i adligt stånd 1826. De saknar tyvärr underskrift och datering men torde vara förslag lämnade till eller från dåvarande riksheraldikern Jonas Carl Linnerhielm. I ett annat fack i valvet hittar vi det slutgiltiga dokumentet, gillat av Karl XIV Johan, med komplett blasonering, utformat av Linnerhielm år 1826. Nederst på dokumentet hittar vi en formulering som återkommer i liknande former på de flesta av de godkända förslagen: »Att förestående Wapen icke är Stri-

Utkast adliga ätten nr 2302 Skogman.

Utkast adliga ätten nr 2302 Skogman.

Vapenskiss för adliga ätten nr 2302 Skogman.

dande mot Kongl. Majts. för Riksheraldicus utfärdade Nådiga Instruction, och att hvarken det samma eller Namnet varit förr af någon svensk Adelig Ätt antagit, intygar J. Carl Linnerhielm, Riksheraldicus.»

I detta sammanhang bör påpekas att den konstnärliga kvalitén i utförandet av vapensköldarna på dessa dokument i de flesta fall är av yppersta klass. De är inte nedklottrade i hast utan har mödosamt målats i gouache med laveringar i tusch. Man kan mycket väl påstå att skisserna generellt sett är mycket mer uttrycksfulla och levande än illustrationerna i sköldebrev och på vapenplåtarna i Riddarhusalen. ☞

Upprop!

Under hösten 2008 har Riddarhuset påbörjat en sedan länge planerad och diskuterad inventering av svenska begravningsvapen. Med begravningsvapen menas här huvudbaner, anvapen, anpyramider, epitafier, minnesköldar med mera, föremål som de flesta av oss är vana att se på väggarna i äldre svenska kyrkor. Syftet med inventeringsarbetet är att åstadkomma en så komplett lista som möjligt över vilka begravningsvapen som har funnits och som finns nu, vilka ätter och personer som representeras, nuvarande proveniens samt att samlas heraldisk och genealogisk information.

Begravningsvapen är en svensk tradition men återfinns även i Finland och forna svenska provinser som de baltiska staterna och på Rügen. Även dessa skall registreras. Bara i domkyrkan i Tallinn finns 104 huvudbaner och anvapen med svensk anknytning.

Riddarhuset väddar nu till Arte et Martes läsare om hjälp för att kunna genomföra denna inventering. Vi behöver all information som finns att tillgå, framför allt bilder. Efter som digitalkameror numera är var mans egendom kan säkert ett mycket bra resultat uppnås. Bilderna kan brännas på en CD-skiva och skickas som brev eller e-post direkt till Riddarhuset. Papperskopior kan också användas. Glöm inte att bifoga all information som finns om föremålet, efter vem det är uppsatt och var det återfinns.

Tänk på att begravningsvapen inte alltid hittas på kyrkväggarna. De kan sedan länge finnas undanlagda på kyrkvindar eller i klocktorn. Försök att övertala församlingspräster eller kyrkvårdar om att få göra besök även där! Många föremål har också flyttats

och kan återfinnas på läns museer eller andra institutioner.

Vid fotografering av ett föremål bör två bilder tas, helst rakt framifrån. En bild som föreställer hela objektet med hjälm-täck och hjälmprydnader. Eventuell bärstång behöver dock inte återfinnas i sin helhet på bilden. Hur skadat föremålet än är så är det av intresse. Den andra bilden skall vara en närbild på eventuell textkartusch, även om den är övermålad eller blank. Använd gärna stativ och pröva både med och utan blix. Se bildexempel!

Huvudbaner för friherre Johan Bergenhielm i Bromma kyrka.

Nederst: Textkartuschen i närbild.

I kommande nummer av Arte et Marte kommer vi att rapportera om resultatet av inventeringen. De som har bidragit med material kommer att namnges och tackas.

Insamlat material skickas till:

Göran Mörner
Riddarhuset
Box 2022
103 11 Stockholm
goran.morner@riddarhuset.se